

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Укладачі:

Віра Курок, Наталія Ткаченко

Наскрізна програма практичної підготовки
здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
освітньо-наукової програми «Теорія і методика вищої освіти»
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Глухів – 2024

*Рекомендовано до друку та розповсюдження вченою радою
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка
(протокол № 7 від 31 січня 2024 року)*

Рецензенти:

Тітова Олена – доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії професійної кар'єри Інституту професійної освіти НАПН України;

Луценко Григорій – доктор педагогічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Укладачі:

Курок Віра – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка;

Ткаченко Наталія – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Н 31 Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня освітньо-наукової програми «Теорія і методика вищої освіти» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки / укладачі: Віра Курок, Наталія Ткаченко. Глухів, 2024. 56 с.

У посібнику репрезентовано наскрізну програму практичної підготовки здобувачів вищої освіти ОС «Доктор філософії» за ОНП «Теорія і методика вищої освіти» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, висвітлено зміст та організаційно-методичні засади практик «Педагогічна практика у ЗВО» та «Науково-педагогічна практика», представлено зразки звітної документації .

Посібник призначено для здобувачів освіти третього освітньо-наукового рівня освітньо-наукової програми «Теорія і методика вищої освіти» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, а також науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
1. ВИДИ ПРАКТИК ТА ЇХ ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	4
2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК	8
2.1. Педагогічна практика у ЗВО	8
Мета практики	8
Завдання практики	8
Вимоги до рівня підготовленості здобувачів вищої освіти	9
Компетентності та програмні результати навчання	9
База практики	9
Зміст практики	11
Організаційні основи практики	12
Керівництво практикою	14
Підсумки практики	14
2.2. Науково-педагогічна практика	16
Мета практики	16
Завдання практики	16
Вимоги до рівня підготовки здобувачів вищої освіти третього рівня	17
Компетентності та програмні результати навчання	19
База практики	19
Зміст практики	21
Організаційні основи практики	22
Керівництво практикою	24
Підсумки практики	25
3. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	27
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	32
ДОДАТКИ	33

ПЕРЕДМОВА

Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів вищої освіти – це основний нормативний та навчально-методичний документ, що визначає концептуальні засади практичної підготовки фахівця відповідно до освітньо-наукової програми та навчального плану підготовки здобувачів вищої освіти та регламентує послідовність, тривалість різних видів практик, визначає мету, завдання та місце кожного виду практик у структурно-логічній схемі підготовки фахівця, визначає перелік компетентностей (інтегральних, загальних, фахових), що формуються наскрізною системою практик у професійній підготовці майбутнього фахівця.

На основі наскрізної програми розробляються робочі програми всіх видів практик, у яких відображається конкретний зміст кожної з них, послідовність та організаційно-методичні форми її проведення, розподіл часу на різні види роботи, засоби і форми поточного та підсумкового контролю, зазначаються компетентності, програмні результати, критерії та механізми оцінювання практикантів, перелік звітної документації, вимоги до захисту результатів практики, які практично формуються та закріплюються певним видом практики.

Робочі програми практик розробляються кафедрою, погоджуються з базами практик, обговорюються зі стейкхолдерами, за необхідності, з кафедрами, що беруть участь у реалізації практичної підготовки здобувачів освіти на різних етапах, із подальшим обговоренням та затвердженням на засіданні кафедри, вченій раді факультету / ННІ. Після схвалення вченою радою факультету / ННІ робочу програму практики затверджує перший проректор університету. Затвердження / перезатвердження робочої програми практики здійснюється до початку навчального семестру, у якому вона відбувається.

Наскрізна програма практичної підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня освітньо-наукової програми «Теорія і методика вищої освіти» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки розроблена з урахуванням законів України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014); постанови Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 «Про затвердження порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19.05.2023 № 502); положення «Про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (поза аспірантурою) та докторантурі

Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»; положення «Про організацію, проведення практичної підготовки здобувачів освіти в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка», а також відповідно до ОНП «Теорія і методика вищої освіти» та навчального плану спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки ОС «Доктор філософії».

Мета та завдання наскрізної програми практичної підготовки полягає в узагальненні та структуруванні всіх етапів практичної підготовки майбутніх докторів філософії, які навчаються за ОНП «Теорія і методика вищої освіти», та навчального плану спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Структуру наскрізної програми практичної підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня освітньо-наукової програми «Теорія і методика вищої освіти» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки становлять програми двох етапів практичної підготовки, зокрема: педагогічної практики в закладах вищої освіти та науково-педагогічної практики.

1. ВИДИ ПРАКТИК ТА ЇХ ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Забезпечення високоякісної професійної підготовки науково-педагогічних кадрів у сучасних умовах можливе за умови синтезу теоретичної та практичної складових, що є підґрунтям становлення особистості фахівця – майбутнього викладача закладу вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти. Особлива роль у цьому контексті належить практичній підготовці.

Завданням практичної підготовки майбутніх докторів філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки є ознайомлення здобувачів вищої освіти зі специфікою майбутнього фаху, набуття первинних професійних умінь і навичок, формування в них загальних та фахових компетентностей.

Освітньо-науковою програмою «Теорія і методика вищої освіти» підготовки докторів філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки передбачено проходження здобувачами освіти двох видів практичної підготовки: педагогічної практики у ЗВО та науково-педагогічної практики.

Види практик
для здобувачів освіти ОС «Доктор філософії»,
які навчаються за ОНП «Теорія і методика вищої освіти»
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

№	Назва практики	Термін проходження	Загальний обсяг	Тривалість практики		Відповідальні
				денна	заочна	
1.	Педагогічна практика у ЗВО	III семестр	4 кредити (120 год)	4 тижні	2 тижні	Загальне керівництво – завідувач випускової кафедри; безпосереднє керівництво – науковий керівник аспіранта
2.	Науково-педагогічна практика	IV семестр	5 кредитів (150 год)	5 тижнів	2,5 тижня	

Педагогічна практика у ЗВО є обов'язковим компонентом освітньо-наукової програми «Теорія і методика вищої освіти» для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки і має на меті ознайомлення здобувачів освіти з особливостями роботи викладача вишу, закріплення та поглиблення теоретичних знань, набутих в освітньому процесі, шляхом залучення до самостійної творчої педагогічної діяльності, формування в них системи педагогічних умінь та навичок здійснення продуктивної професійної діяльності в освітньому середовищі ЗВО.

Педагогічна практика у ЗВО спрямована на оволодіння здобувачами освіти сучасними методами, формами та засобами навчання у вищій школі; формування вмій проєктувати навчально-методичні комплекси дисциплін відповідно до профілю підготовки; виховання потреби систематично оновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності; сприяння формуванню професійно значущих якостей науково-педагогічних працівників, набуття ними універсальних навичок дослідника.

У системі професійної підготовки здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня педагогічна практика у ЗВО виконує такі **функції**:

– *адаптаційну* (проявляється в тому, що аспірант пристосовується до режиму роботи викладача, починає орієнтуватися в системі відносин, цінностей, традицій закладу; усвідомлює всі тонкощі організації освітнього процесу);

– *дидактичну* (передбачає перевірку теоретичних знань на практиці; формування основних педагогічних умінь і навичок, розвиток педагогічної свідомості, що в площині ідеальних уявлень переходять у систему реальних установок та поглядів здобувача);

– *розвивальну* (полягає в тому, що під час практики розвиваються педагогічні здібності аспірантів, формуються компенсаторні вміння; відбувається розвиток в особистісному, професійному, науково-дослідницькому аспектах);

– *діагностично-прогностичну* (під час практики аспірант може оцінити свій емоційний стан у процесі комунікативної взаємодії зі здобувачами освіти, колегами, викладачами; реальні умови педагогічної діяльності сприяють формуванню професійних якостей майбутнього фахівця);

– *рефлексійну* (практика передбачає запуск рефлексійних процесів, будь-яке ускладнення, зупинка діяльності сприяє аналізу й пошуку шляху подолання труднощів як можливість продовження дії в розвиненій, удосконаленій формі; формуються три вихідні складові структури рефлексії: дослідницька (відповідає за реконструкцію ситуації), критична (виявляє причину ускладнення), нормована (генерує рішення, створює новий спосіб діяльності).

Об'єктом педагогічної практики у ЗВО є науково-дослідницька та викладацька діяльність у закладі вищої освіти в межах підготовки фахівців за спеціальностями, що відповідають напряму підготовки аспіранта і пов'язані з тематикою його дисертації.

Предметом педагогічної практики у ЗВО є закономірності, технології, методи, прийоми та засоби організації освітнього процесу в межах окремої обов'язкової освітньої компоненти (фахової дисципліни) навчального плану із циклу загальної, професійної підготовки або вибіркової освітньої компоненти із циклу професійної підготовки фахівців за спеціальностями, що відповідають напряму підготовки аспіранта, а також позанавчальна на науково-дослідницька робота.

Науково-педагогічна практика також є обов'язковим компонентом освітньо-наукової програми для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки і має на меті закріплення та поглиблення теоретичних знань, набутих в освітньому процесі шляхом залучення здобувачів освіти до самостійної творчої педагогічної діяльності, формування в них системи педагогічних умінь та навичок здійснення продуктивної професійної діяльності в освітньому середовищі ЗВО; оволодіння сучасними методами, формами та засобами навчання;

проектування навчально-методичних комплексів дисциплін відповідно до профілю підготовки; виховання потреби систематично оновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності; сприяння формуванню професійно значущих якостей майбутніх педагогічних та науково-педагогічних працівників; набуття досвіду самостійної науково-дослідної роботи з актуальної наукової проблеми; набуття навичок креативного підходу до розв'язання науково-педагогічних та дослідницьких завдань; розвитку комунікативних здібностей, а також педагогічного мислення.

Ця практика є одним із найбільш складних і багатоаспектних видів навчальної роботи аспірантів, оскільки їхня діяльність у період практики є аналогом професійної діяльності викладача, реальною основою для інтеграції спеціальних, соціальних і психолого-педагогічних знань. Вона покликана здійснити стимулювання внутрішнього потенціалу особистості й забезпечити основу для формування власного стилю педагогічної діяльності майбутнього фахівця.

Об'єктом науково-педагогічної практики аспірантів є науково-дослідницька та викладацька діяльність у закладі вищої чи фахової передвищої освіти, що передбачає підготовку фахівців за спеціальностями, що відповідають напряму підготовки аспіранта і пов'язані з тематикою його дисертації.

Предметом науково-педагогічної практики є закономірності, технології, методи, прийоми та засоби професійної діяльності в межах професійно орієнтованих дисциплін навчального плану підготовки фахівців за спеціальностями, що відповідають напряму підготовки аспіранта і пов'язані з тематикою його дисертації, а також позанавчальна на науково-дослідницька робота.

Конкретний зміст і завдання кожної з практик, організаційно-методичні засади та засоби й форми підсумкового контролю конкретизуються в програмах практичної підготовки.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИК

2.1. Педагогічна практика у ЗВО

Педагогічна практика у ЗВО є важливою складовою підготовки науково-педагогічних кадрів на третьому освітньо-науковому рівні, що передбачає формування в аспірантів професійних умінь і навичок у процесі ознайомлення з навчальною, методичною, науковою та організаційною діяльністю викладача ЗВО, набуття досвіду професійної діяльності.

Мета практики

Метою педагогічної практики у ЗВО є набуття здобувачами освіти професійних навичок та вмінь здійснення самостійної науково-педагогічної діяльності в конкретних умовах закладу вищої освіти.

Завдання практики

У ході педагогічної практики вирішуються такі **завдання**:

1. Систематизація, розширення і закріплення професійних знань, формування здатності систематично оновлювати свої знання та творчо застосовувати їх у практичній діяльності.
2. Розвиток професійних умінь педагогічної діяльності викладача, формування педагогічно важливих якостей, індивідуального стилю педагогічної діяльності, здатності до безперервного саморозвитку та самовдосконалення, побудови кар'єри, командної взаємодії.
3. Формування вмінь планувати та організовувати навчально-методичну роботу викладача (у межах окремого заняття, теми, курсу); використовувати різноманітні педагогічні методи і прийоми; здібності до методичної рефлексії.
4. Оволодіння практичними навичками науково-методичного забезпечення освітнього процесу в закладі вищої освіти.
5. Стимулювання інтересу до педагогічної професійної діяльності.
6. Формування здатності до пошуку і впровадження прогресивних ідей, практик у професійній та науковій діяльності.
7. Формування здатності самостійно проводити наукові дослідження, ухвалювати рішення, формулювати власні авторські висновки, пропозиції та рекомендації, упроваджувати результати в освітній процес
8. Формування здатності виконувати належні, оригінальні й придатні для опублікування дослідження в галузі теорії і методики вищої освіти та апробувати їх під час наукових заходів різного рівня.

Вимоги до рівня підготовленості здобувачів вищої освіти

Для успішного проходження педагогічної практики у ЗВО аспіранту необхідно володіти:

- знаннями, уміннями і навичками, отриманими при вивченні освітніх компонентів універсальної складової ОНП «Теорія і методика вищої освіти» зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки;
- знаннями форм організації освітнього процесу в ЗВО;
- методикою підготовки й проведення різноманітних видів навчальних занять відповідно до профілю підготовки;
- способами структурування і викладення навчального матеріалу, засобами активізації навчальної діяльності;
- навичками структурування наукового знання і педагогічно грамотного конструювання його в навчальний матеріал;
- основами педагогічного проектування навчально-методичних комплексів дисциплін відповідно до профілю підготовки;
- навичками систематизації навчальних і виховних завдань;
- уміннями обґрунтування вибору інноваційних освітніх технологій та їх апробації в освітньому процесі;
- навичками діагностування, контролю й оцінки ефективності навчальної діяльності здобувачів освіти;
- методикою аналізу навчальних занять;
- знаннями сучасних науково-дослідницьких і освітніх технологій;
- навичками професійно-особистісної самоосвіти й самовдосконалення.

Компетентності та програмні результати навчання

За час проходження практики аспіранти мають набути таких **компетентностей та результатів навчання:**

Інтегральна компетентність (ІК):

Здатність розв'язувати комплексні професійні завдання і проблеми в галузі вищої освіти, що передбачає дослідницьку та інноваційну діяльність у динамічних умовах закладів вищої освіти.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Сформованість системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору; здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу інформації.

ЗК 3. Здатність спілкуватися українською мовою як державною усно й письмово; конструктивно й неупереджено аналізувати філологічні проблеми,

демонструвати культуру наукового мовлення під час проведення, презентації та обговорення результатів наукового дослідження.

ЗК 9. Здатність діяти на основі етичних міркувань, дотримуватися наукової доброчесності в професійній та науково-дослідницькій діяльності.

Фахові компетентності (ФК):

ФК 3. Здатність до застосування комплексного підходу у виявленні, формулюванні та розв'язанні завдань та проблем з теорії і методики вищої освіти.

ФК 5. Здатність виконувати аналіз наукового доробку в галузі теорії і методики вищої освіти, виявляти прогресивні ідеї зарубіжного досвіду функціонування вищої освіти та впроваджувати здобуті результати у вітчизняну систему освіти.

ФК 7. Знання та розуміння предметної галузі, особливостей професійної діяльності.

ФК 8. Здатність розуміти сутність освітнього процесу в закладах вищої освіти.

ФК 10. Здатність застосовувати знання педагогічної теорії, традиційні та інноваційні педагогічні технології в освітньому процесі вищої школи.

ФК 11. Здатність удосконалювати чинні та розробляти й реалізовувати нові навчальні програми; здійснювати керівництво науково-дослідницькою діяльністю студентів закладів вищої освіти.

ФК 12. Здатність до особистої відповідальності та ініціативи в складних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності.

ФК 13. Здатність до професійного розвитку, самоорганізації, самовдосконалення, проектування кар'єри.

Програмні результати навчання:

ПРН 4. Знати законодавство України у сфері вищої освіти та професійної і наукової діяльності.

ПРН 7. Знати сучасні закони та закономірності педагогіки і психології вищої школи.

ПРН 8. Знати педагогічні технології організації освітнього процесу в закладах вищої освіти.

ПРН 10. На основі порівняльного аналізу моделей розвитку світових систем вищої освіти впроваджувати передовий зарубіжний досвід у вітчизняну педагогічну практику.

ПРН 13. Успішно продукувати тексти наукового стилю в усній і писемній формах (есе, анотації, тези, статті тощо), у тому числі з урахуванням вимог вітчизняних і зарубіжних наукових видань.

ПРН 16. Демонструвати навички презентації та оприлюднення результатів власних наукових досліджень державною та іноземною мовами.

ПРН 19. Проектувати та реалізовувати зміст та методику проведення навчальних занять у закладі вищої освіти.

ПРН 20. Здійснювати діагностику результатів освітнього процесу.

ПРН 22. Планувати й організовувати власну професійну діяльність та діяльність здобувачів вищої освіти на основі інноваційного підходу з урахуванням психологічних особливостей особистості.

ПРН 23. Формувати програми самовдосконалення й професійного і особистісного розвитку.

ПРН 30. Здатність проявляти авторитетність, інноваційність, високий ступінь самостійності.

ПРН 33. Здатність до впровадження результатів дослідження в освітній процес.

ПРН 34. Здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення, командної взаємодії.

База практики

Місцями проходження практики можуть слугувати:

– Глухівський НПУ ім. О. Довженка (кафедра, яка забезпечує викладання дисциплін, що відповідають профілю підготовки аспіранта та є близькими за напрямом його дослідження);

– місце роботи аспіранта, якщо посада, яку він обіймає, належить до категорії професорсько-викладацького складу, або за умови наявності Договору між Університетом та роботодавцем аспіранта про проходження педагогічної практики;

– інший заклад вищої освіти, який є партнером Університету з освітньо-наукової діяльності, або за умови наявності Договору між Університетом та закладом (установою) про проходження педагогічної практики аспірантами чи Договору про участь у програмах мобільності.

Зміст практики

ОК «Педагогічна практика у ЗВО» передбачено види діяльності, які представлені такими змістовими модулями:

Змістовий модуль 1. Навчальна робота:

– проведення різних видів навчальних занять з дисциплін відповідно до напрямку дисертаційного дослідження аспіранта, з яких:

- ✓ для денної форми: 3 – лекційні; 3 – практичні або лабораторні;
- ✓ для заочної форми: 2 – лекційні; 2 – практичні або лабораторні.

Змістовий модуль 2. Методична робота:

- відвідування занять наукового керівника чи викладача кафедри та розгорнутий аналіз 1 лекційного та 1 практичного / лабораторного заняття;
- розроблення методичного супроводу для проведення навчальних занять з дисципліни за вибором аспіранта відповідно до напрямку дослідження (презентації, схеми, ментальні карти, роздаткові матеріали тощо);
- розроблення комплексу тестових завдань для оцінювання якості засвоєного навчального матеріалу з теми за вибором аспіранта в межах дисципліни, що викладається;
- розроблення проєкту індивідуального плану викладача за всіма передбаченими розділами на період практики.

Змістовий модуль 3. Науково-дослідна робота:

- розроблення інструментарію та проведення констатувальних досліджень відповідно до теми дисертації аспіранта з подальшим їх обробленням (конкретний обсяг завдання та його зміст визначається науковим керівником);
- підготовка наукової статті відповідно до теми наукового дослідження;
- оприлюднення наукових результатів на науковій конференції (виступ з доповіддю).

Змістовий модуль 4. Організаційна робота:

- проведення тренінгових занять будь-якого виду (для денної форми – 2, для заочної – 1) за вибором аспіранта відповідно до напрямку дослідження;
- участь у засіданнях кафедри, методичних семінарах тощо.

Терміни проходження практики та її зміст зазначаються в індивідуальному навчальному плані аспіранта та затверджуються науковим керівником.

Організаційні основи практики

Перший етап педагогічної практики у ЗВО охоплює такі завдання:

- 1) участь у настановній конференції з організації практики. Співбесіда з науковим керівником щодо уточнення завдань і змісту практики;
- 2) ознайомлення з порядком реалізації основних положень, вимог і документів, що регламентують діяльність Університету; кафедри; професорсько-викладацького складу. Ознайомлення з порядком організації планування, ведення та забезпечення освітнього процесу в Університеті;

3) ознайомлення з основами організації навчально-методичної роботи;

4) аналіз навчальних планів спеціальності, що відповідає напряму дослідження аспіранта, з метою вибору дисциплін, з яких планується проведення навчальних занять, а також робочих програм цих дисциплін. Складання сітки проведення занять;

5) відвідування занять наукового керівника чи провідного викладача кафедри з метою вивчення педагогічного досвіду, їх розгорнутий аналіз.

Другий (основний) етап практики передбачає:

1) підготовку планів-конспектів навчальних занять з використанням інноваційних педагогічних технологій та їх методичного забезпечення;

2) проведення навчальних занять згідно з встановленим розкладом та відповідно до форми здобуття освіти, що діє в закладі на період практики з дотриманням основних вимог;

3) розроблення власного тестового матеріалу для перевірки якості засвоєного навчального матеріалу з теми за вибором аспіранта в межах дисципліни, що викладається;

4) відвідування занять інших аспірантів-практикантів, у тому числі за допомогою засобів дистанційних технологій. Обговорення відвіданих занять, виявлення переваг та недоліків;

5) розроблення інструментарію (анкети, інтерв'ю, опитування, програми спостережень та ін.) для проведення констатувальних досліджень. Конкретний обсяг завдання та його зміст визначається науковим керівником;

6) підготовку доповіді для участі в науковому заході (конференції, семінарі, вебінарі тощо) за темою дослідження. Публікація наукових матеріалів з дотриманням умов академічної доброчесності;

7) підготовку наукової статті за темою дослідження з подальшою публікацією у фаховому виданні;

8) розроблення проекту індивідуального плану викладача на період практики;

9) проведення тренінгових занять.

Третій (підсумковий) етап практики пов'язаний з:

1) самооцінкою виконаної роботи (визначення аспірантом, яких помилок припустився через нестачу професійних знань і вмінь (уміння відбору й структурування й візуалізації навчального матеріалу, вміння активізувати здобувачів освіти, організувати їх самостійну діяльність, варіювати методи та технології в процесі викладання дисциплін тощо), а які зумовлені його особистісними якостями (способи взаємодії, рівень емпатії, стиль спілкування,

емоційність тощо)). Аналіз результатів практики, рефлексія, самодіагностика власних досягнень за результатами проходження практики шляхом складання звіту про проходження практики;

2) підготовка звітної документації про проходження практики;

3) захист результатів практики у встановленому порядку.

Представлення звітних матеріалів про проходження практики.

Керівництво практикою

Загальне керівництво практикою покладається на завідувача випускової кафедри.

Безпосереднє керівництво практикою аспіранта, науково-методичне консультування та поточний контроль за виконанням програми практики здійснюється його науковим керівником, який:

– забезпечує планування, чітку організацію та облік результатів практики;

– затверджує загальний план-графік практики, його місце в системі індивідуального планування аспіранта;

– надає методичну допомогу в плануванні та організації навчальної взаємодії;

– контролює роботу аспіранта під час проходження практики, уживає заходи щодо ліквідації недоліків в її організації;

– готує відгук про роботу аспіранта під час проходження практики.

Підсумки практики

Вимоги до звітної документації

За підсумками проходження практики аспірант у триденний термін після її завершення подає:

науковому керівнику:

1) проєкт індивідуального плану викладача за всіма передбаченими розділами на період проходження практики;

2) плани-конспекти – 6 (4 – для заочної форми) занять з дисципліни за вибором аспіранта з розробленим методичним супроводом, з яких:

– 3 лекційні (2 – для заочної форми) (додаток А);

– 3 практичні / семінарські або лабораторні (2 – для заочної форми) (додатки Б, В);

3) комплект тестових завдань для перевірки засвоєного навчального матеріалу з теми за вибором аспіранта в межах дисципліни, що викладається;

4) плани-конспекти – 2 (1 – для заочної форми) тренінгових занять з розробленим методичним супроводом (додаток Г);

5) заповнену таблицю (за умови дистанційної форми навчання в закладі проходження практики):

п/п	Навчальна дисципліна (інший вид роботи)	Дистанційна технологія, якою послугувався	Лінки, коди Classroom тощо

6) аналіз 1 лекційного (додаток Е) та 1 практичного (додаток Ж) занять;

7) матеріали констатувальних досліджень;

8) тези доповіді для участі в науково-практичній конференції;

9) матеріали статті з проблеми дисертації;

завідувачу аспірантури та докторантури:

– загальний звіт про проходження практики (результати проходження практики за всіма передбаченими модулями, сітка занять (дати проведення, академічна група, тема, види занять) з елементами самоаналізу проведеної роботи, підписаний завідувачем кафедри за місцем проходження практики та гарантом ОНП) (додаток З);

– відгук наукового керівника про проходження практики аспірантом;

– витяг з протоколу засідання кафедри, до якої аспірант був направлений для проходження практики, про затвердження звіту.

Підбиття підсумків проходження практики аспірантами здійснюється на звітній конференції за участю гарантів ОНП та наукових керівників аспірантів, що передбачає захист результатів практики у вигляді мультимедійної презентації та доповіді аспіранта, відповіді на запитання.

До захисту допускаються здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії, які в повному обсязі виконали індивідуальний план практики і надали пакет документів, передбачених п. 3.1.

Аспіранти, які не виконали індивідуальний план проходження практики, до її захисту не допускаються.

Аспіранти, які не виконали програму практики з поважних причин, що має бути підтверджено документально, направляються на практику повторно у вільний від навчання час.

Аспіранти, які не пройшли практику або не виконали програму практики без поважних причин і отримали негативну характеристику, незадовільну оцінку під час захисту звіту, повинні ліквідувати заборгованість з

проходження практики в терміни, встановлені кафедрою, за якою вони закріплені.

2.2. Науково-педагогічна практика

Науково-педагогічна практика є обов'язковим компонентом освітньо-наукової програми для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки і має на меті формування в аспірантів загальних та фахових компетентностей, пов'язаних зі здійсненням освітнього процесу в закладах вищої освіти, визначення стилю педагогічної діяльності, опанування методики й засобів самостійного вирішення наукових завдань у ході набуття практичного досвіду.

Діяльність аспірантів під час науково-педагогічної практики є аналогом професійної діяльності, оскільки організовується в реальних умовах роботи в підрозділах закладів вищої освіти відповідного спрямування і тісно пов'язана з тематикою наукових досліджень аспірантів.

Мета практики

Метою науково-педагогічної практики є закріплення та поглиблення теоретичних знань, набутих в освітньому процесі шляхом залучення здобувачів освіти до самостійної творчої педагогічної діяльності, формування в них системи педагогічних умінь та навичок здійснення продуктивної професійної діяльності в освітньому середовищі ЗВО; оволодіння сучасними методами, формами та засобами навчання; проектування навчально-методичних комплексів дисциплін відповідно до профілю підготовки; виховання потреби систематично оновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності; сприяння формуванню професійно значущих якостей педагогічних та науково-педагогічних працівників; набуття досвіду самостійної науково-дослідної роботи з актуальної наукової проблеми; набуття навичок креативного підходу до розв'язання науково-педагогічних та дослідницьких завдань.

Завдання практики

Основними завданнями педагогічної практики є:

- закріплення, розширення та поглиблення теоретичних знань із психолого-педагогічних дисциплін на основі їх використання в реальному освітньому процесі;
- набуття досвіду самостійної організації освітнього процесу в закладі

вищої освіти (проведення різних видів навчальних занять (лекційних, практичних/семінарських, консультацій тощо) з використанням інноваційних освітніх технологій;

- оволодіння практичними навичками науково-методичного забезпечення освітнього процесу в закладі вищої освіти;
- формування умінь створювати і підтримувати сприятливе освітнє середовище, що сприятиме досягненню навчальних цілей;
- формування психологічної готовності до роботи в закладі вищої освіти;
- розвиток креативного підходу до педагогічної діяльності та набуття навичок аналізу її результатів;
- набуття досвіду науково-дослідницької діяльності, оволодіння сучасними методами та технологіями роботи з науковою інформацією та емпіричними даними (аналіз, синтез, узагальнення);
- формування потреби в самоосвіті, професійному зростанні, саморозвитку, самореалізації та науково-дослідницькій активності;
- розвиток творчих здібностей, індивідуального стилю професійної діяльності та дослідницького ставлення до неї;
- виховання стійкого інтересу до професії викладача закладу вищої освіти;
- розвиток ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, формування морально-етичних якостей, індивідуального стилю творчої педагогічної діяльності, культури спілкування.

Вимоги до рівня підготовки здобувачів вищої освіти третього рівня

Для успішного проходження науково-педагогічної практики аспіранту необхідно володіти:

- знаннями, вміннями і навичками, отриманими при вивченні освітніх компонентів універсальної складової ОНП з наукової спеціальності;
- знаннями форм організації освітнього процесу в закладі вищої освіти;
- методикою підготовки й проведення різноманітних видів навчальних занять;
- методикою аналізу навчальних занять;
- знанням сучасних науково-дослідницьких і освітніх технологій;
- навичками професійно-особистісної самоосвіти й самовдосконалення;

- способами структурування і представлення навчального матеріалу, засобами активізації навчальної діяльності;
- основами педагогічного проектування навчально-методичних комплексів дисциплін відповідно до профілю підготовки;
- навичками структурування наукового знання і педагогічно грамотного конструювання його в навчальний матеріал;
- навичками систематизації навчальних і виховних завдань;
- уміннями обґрунтування вибору інноваційних освітніх технологій та їх апробації в освітньому процесі;
- навичками діагностики, контролю й оцінювання ефективності навчальної діяльності здобувачів освіти;
- уміннями проводити різні види навчальних занять, керувати науково-дослідницькою роботою здобувачів освіти відповідно до профілю підготовки.

Компетентності та програмні результати навчання

За час проходження практики аспіранти мають набути таких компетентностей:

Інтегральна:

Здатність розв'язувати комплексні професійні завдання і проблеми в галузі вищої освіти, що передбачає дослідницьку та інноваційну діяльність у динамічних умовах закладів вищої освіти.

Загальні компетентності:

ЗК 1. Сформованість системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору; здатність до абстрактного та критичного мислення, аналізу та синтезу інформації.

ЗК 3. Здатність спілкуватися українською мовою як державною усно й письмово; конструктивно й неупереджено аналізувати філологічні проблеми, демонструвати культуру наукового мовлення під час проведення, презентації та обговорення результатів наукового дослідження.

ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 9. Здатність діяти на основі етичних міркувань, дотримуватися наукової доброчесності в професійній та науково-дослідницькій діяльності.

ЗК 10. Здатність генерувати нові ідеї (креативність), виявляти ініціативу (лідерство) та підприємливість, ефективно діяти в команді.

Фахові компетентності:

ФК 2. Здатність проводити комплексні дослідження в галузі теорії і методики вищої освіти.

ФК 3. Здатність до застосування комплексного підходу у виявленні, формулюванні та розв'язанні завдань та проблем з теорії і методики вищої освіти.

ФК 4. Здатність розробляти програми та оформляти результати науково-педагогічних досліджень, у тому числі й у вигляді дисертаційної роботи.

ФК 5. Здатність виконувати аналіз наукового доробку в галузі теорії і методики вищої освіти, виявляти прогресивні ідеї зарубіжного досвіду функціонування вищої освіти та впроваджувати здобуті результати у вітчизняну систему освіти.

ФК 6. Здатність продукувати нові знання через оригінальні дослідження, зміст і якість яких можуть бути визнаними на національному та міжнародному рівнях.

ФК 7. Знання та розуміння предметної галузі, особливостей професійної діяльності.

ФК 8. Здатність розуміти сутність освітнього процесу в закладах вищої освіти.

ФК 9. Здатність розробляти та реалізовувати методику науково-педагогічного дослідження та здійснювати кількісну та якісну обробку його результатів.

ФК 10. Здатність застосовувати знання педагогічної теорії, традиційні та інноваційні педагогічні технології в освітньому процесі вищої школи.

ФК 11. Здатність удосконалювати чинні та розробляти й реалізовувати нові навчальні програми; здійснювати керівництво науково-дослідницькою діяльністю студентів закладів вищої освіти.

ФК 12. Здатність до особистої відповідальності та ініціативи в складних і нестандартних ситуаціях професійної діяльності.

ФК 13. Здатність до професійного розвитку, самоорганізації, самовдосконалення, проектування кар'єри.

Програмні результати навчання:

ПРН 4. Знати законодавство України у сфері вищої освіти та професійної і наукової діяльності.

ПРН 5. Знати основні вимоги до організації дисертаційного дослідження та представлення його результатів.

ПРН 7. Знати сучасні закони та закономірності педагогіки і психології вищої школи.

ПРН 8. Знати педагогічні технології організації освітнього процесу в закладах вищої освіти.

ПРН 13. Успішно продукувати тексти наукового стилю в усній і писемній формах (есе, анотації, тези, статті тощо), у тому числі з урахуванням вимог вітчизняних і зарубіжних наукових видань.

ПРН 16. Демонструвати навички презентації та оприлюднення результатів власних наукових досліджень державною та іноземною мовами.

ПРН 17. Організовувати теоретичне та експериментальне дослідження в галузі вищої освіти.

ПРН 18. Застосовувати методи математичної статистики для оброблення експериментальних даних та оцінки їх достовірності.

ПРН 19. Проєктувати та реалізовувати зміст та методику проведення навчальних занять у закладі вищої освіти.

ПРН 20. Здійснювати діагностику результатів освітнього процесу.

ПРН 22. Планувати й організовувати власну професійну діяльність та діяльність здобувачів вищої освіти на основі інноваційного підходу з урахуванням психологічних особливостей особистості.

ПРН 23. Формувати програми самовдосконалення й професійного і особистісного розвитку.

ПРН 26. Брати участь у всеукраїнських та міжнародних наукових заходах із презентацією результатів власних наукових досліджень.

ПРН 29. Здатність самостійно проводити наукові дослідження, формулювати власні авторські висновки, пропозиції та рекомендації.

ПРН 30. Здатність проявляти авторитетність, інноваційність, високий ступінь самостійності.

ПРН 31. Здатність дотримуватися принципів академічної та професійної доброчесності.

ПРН 32. Здатність до підготовки наукових праць та апробації їх під час наукових заходів різного рівня й в освітньому процесі.

ПРН 33. Здатність до впровадження результатів дослідження в освітній процес.

ПРН 34. Здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення, командної взаємодії.

База практики

Місцями проходження практики можуть слугувати:

- Глухівський НПУ ім. О. Довженка (кафедра, яка забезпечує викладання дисциплін, що відповідають профілю підготовки аспіранта та є близькими за напрямом його дослідження);
- місце роботи аспіранта, якщо посада, яку він обіймає, належить до категорії професорсько-викладацького складу, або за умови наявності Договору між Університетом та роботодавцем аспіранта про проходження педагогічної практики;
- інший заклад вищої освіти, який є партнером Університету з освітньо-наукової діяльності, або за умови наявності Договору між Університетом та закладом (установою) про проходження педагогічної практики аспірантами чи Договору про участь у програмах мобільності.

Зміст практики

Науково-педагогічна практика передбачає такі види діяльності, які представлені трьома змістовими модулями:

Змістовий модуль 1. Навчальна робота

- проведення різних видів навчальних занять з дисципліни за вибором аспіранта відповідно до напрямку дисертаційного дослідження, з яких:
  - ✓ для денної форми: 2 лекційні; 2 практичні або лабораторні;
  - ✓ для заочної форми: 1 лекційне; 1 практичне або лабораторне.
- проведення консультацій для студентів з дисципліни за вибором аспіранта.

Змістовий модуль 2. Методична робота

- розроблення проєкту індивідуального плану викладача за всіма передбаченими розділами на семестр;
- розроблення проєкту робочої програми дисципліни за вибором відповідно до тематики дисертації аспіранта (тематика лекцій, зміст лабораторних та (чи) практичних занять, зміст самостійної та індивідуальної роботи студентів, зміст модульних контрольних робіт, тематика курсових робіт, питання до заліку / екзамену, система оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, навчально-методична література);
- розроблення проєкту силабусу з дисципліни за вибором відповідно до тематики дисертації аспіранта;

- розроблення методичного супроводу для проведення навчальних занять з дисципліни за вибором аспіранта відповідно до напрямку дослідження (презентації, схеми, ментальні карти, роздаткові матеріали тощо);

- розроблення комплекту тестових завдань для підсумкового оцінювання якості засвоєного навчального матеріалу з дисципліни за вибором аспіранта відповідно до напрямку дослідження.

Змістовий модуль 3. Науково-дослідна робота

- розроблення програми експериментального дослідження за темою дисертації аспіранта (мета, завдання, етапи, методи дослідження відповідно до його завдань, діагностичний інструментарій відповідно до теми дослідження);

- розроблення навчально-методичних матеріалів за темою дослідження та впровадження власних здобутків під час проведення навчальних занять (точний зміст та обсяг визначається науковим керівником аспіранта залежно від тематики дисертації);

- оприлюднення наукових результатів на науковій конференції (виступ з доповіддю);

- підготовка наукової статті відповідно до теми наукового дослідження.

Змістовий модуль 4. Організаційна робота

- проведення тренінгових занять будь-якого виду (для денної форми – 2, для заочної – 1) за вибором аспіранта відповідно до напрямку дослідження;

- участь аспірантів у засіданнях кафедри, методичних секцій тощо;

- виконання функцій тьютора студентської групи, ментора, фасилітатора, коуча.

Терміни проходження практики та її зміст зазначаються в індивідуальному навчальному плані аспіранта та затверджуються науковим керівником.

Організаційні основи практики

Перший етап науково-педагогічної практики аспірантів містить такі завдання:

- 1) оформлення договору про проходження практики (у разі, якщо планується проходження практики в іншому ЗВО);

- 2) участь в настановній конференції з організації науково-педагогічної практики. Співбесіда з науковим керівником щодо уточнення завдань і змісту практики;

- 3) ознайомлення з порядком реалізації основних положень, вимог і документів, що регламентують діяльність: ЗВО, що є базою практики;

кафедри; професорсько-викладацького складу. Ознайомлення з порядком організації планування, ведення та забезпечення освітнього процесу в закладі вищої освіти;

4) ознайомлення з основами організації навчально-методичної роботи в закладі вищої освіти;

5) аналіз навчальних планів спеціальності, що відповідає напрямку дослідження аспіранта, з метою вибору дисциплін, з яких планується проведення навчальних занять, а також робочих програм цих дисциплін. Складання сітки проведення занять;

б) відвідування занять з метою вивчення педагогічного досвіду провідних викладачів кафедри, університету, відділення тощо.

Другий (основний) етап науково-педагогічної практики передбачає:

1) відвідування занять інших аспірантів-практикантів, у тому числі за допомогою засобів дистанційних технологій. Обговорення відвіданих занять, виявлення переваг та недоліків;

2) підготовка планів-конспектів навчальних занять з використанням інноваційних педагогічних технологій та їх методичного забезпечення, а також власних напрацювань у контексті дисертаційного дослідження;

3) проведення навчальних занять згідно з встановленим розкладом та відповідно до форми здобуття освіти, що діє в закладі на період практики з дотриманням основних вимог:

- використання інноваційних освітніх технологій, методів та прийомів проведення навчальних занять різного виду;
- дотримання взаємозв'язку науково-дослідницького та навчального процесів при поданні навчального матеріалу, включаючи можливість послуговування власними науковими дослідженнями в ролі засобу вдосконалення освітнього процесу;
- виконання ролі фасилітатора, створення творчої атмосфери під час проведення аудиторних занять;

4) оцінювання рівня засвоєння змісту дисципліни на основі фондів оцінних засобів (контрольних робіт, тестових завдань тощо). Розроблення власного тестового матеріалу з дисципліни за встановленим зразком;

5) розроблення програми експерименту відповідно до теми дисертаційного дослідження (складання плану емпіричного дослідження, постановка і формулювання завдань, визначення об'єкта, підбір діагностичного інструментарію, вибір методики, вивчення методів збору і аналізу емпіричних даних тощо). Проведення експериментального дослідження відповідно до стану його виконання (проведення статистичних

та соціологічних досліджень, пов'язаних з темою наукового дослідження аспіранта, освоєння методик анкетування та інтерв'ювання (складання анкети, опитування, аналіз і узагальнення результатів), спостереження, розроблення авторської методики, робота з емпіричною базою дослідження. Конкретний обсяг завдання та його зміст визначається науковим керівником;

б) підготовка доповіді для участі в науковому заході (конференції, семінарі, вебінарі тощо) за темою дослідження. Публікація наукових матеріалів з дотриманням умов академічної доброчесності;

7) підготовка наукової статті за темою дослідження з подальшою публікацією у фаховому виданні;

8) розроблення методичної документації (проектів індивідуального плану, робочої програми та силабусу);

9) проведення тренінгових занять.

Третій (підсумковий) етап науково-педагогічної практики пов'язаний з:

1) самооцінкою виконаної роботи (визначення аспірантом, яких помилок припустився через нестачу професійних знань і вмінь (уміння відбору й структурування й візуалізації навчального матеріалу, вміння активізувати здобувачів освіти, організовувати їхню самостійну діяльність, варіювати методи та технології в процесі викладання дисциплін тощо), а які зумовлені його особистісними якостями (способи взаємодії, рівень емпатії, стиль спілкування, емоційність тощо). Аналіз результатів практики, рефлексія, самодіагностика власних досягнень за результатами проходження практики шляхом складання звіту про проходження практики;

2) підготовка звітної документації про проходження науково-педагогічної практики;

3) захист результатів практики у встановленому порядку. Представлення звітних матеріалів про проходження практики.

Керівництво практикою

Загальне керівництво практикою покладається на завідувача випускової кафедри.

Безпосереднє керівництво практикою аспіранта, науково-методичне консультування та поточний контроль за виконанням програми практики здійснюється його науковим керівником, який:

– забезпечує планування, чітку організацію та облік результатів практики;

– затверджує загальний план-графік практики, його місце в системі

індивідуального планування аспіранта;

- надає методичну допомогу в плануванні та організації навчальної взаємодії;
- контролює роботу аспіранта під час проходження практики, уживає заходи щодо ліквідації недоліків в її організації;
- готує відгук про роботу аспіранта під час проходження практики.

У випадку проходження науково-педагогічної практики аспірантом в іншому закладі вищої освіти України чи за її межами керівником практики від бази практики призначається досвідчений науково-педагогічний (педагогічний) працівник, який:

- спільно з науковим керівником аспіранта надає методичну допомогу в підготовці й проведенні занять, організації роботи зі студентським колективом тощо;
- затверджує плани-конспекти занять (до початку проведення), бере участь в обговоренні й оцінює рівень проведення занять;
- на засіданнях кафедри доповідає про результати проходження практики;
- готує відгук про проходження практики аспірантом.

Після завершення практики науковому керівникові подається звітна документація та відгук про роботу аспіранта за підписом керівника практики від бази практики.

Підсумки практики

Вимоги до звітної документації

За підсумками проходження практики аспірант у триденний термін після її завершення подає:

науковому керівнику (керівнику практики):

- 1) проєкт індивідуального плану викладача за всіма передбаченими розділами на семестр;
- 2) проєкт робочої програми дисципліни за вибором відповідно до тематики дисертації;
- 3) проєкт силабусу з дисципліни за вибором аспіранта відповідно до тематики дисертації;
- 4) плани-конспекти (4, для заочної форми – 2) занять з дисципліни за вибором аспіранта з елементами навчально-методичних напрацювань згідно з темою дисертаційного дослідження та розробленим методичним супроводом, з яких:
  - 2 лекційні (1 – для заочної форми) (додаток А);

– 2 практичні / семінарські або лабораторні (1 – для заочної форми) (додатки Б, В);

5) комплект тестових завдань для підсумкового оцінювання якості засвоєного матеріалу з дисципліни за вибором аспіранта;

6) плани-конспекти (2, для заочної форми – 1) тренінгових занять з розробленим методичним супроводом (додаток Г);

7) заповнену таблицю (за умови дистанційної форми навчання в закладі проходження практики):

n/n	Навчальна дисципліна (інший вид роботи)	Дистанційна технологія, якою послугувався	Лінки, коди Classroom тощо

8) програму експерименту та його матеріали;

9) доповідь для участі в науково-практичній конференції;

10) матеріали статті з проблеми дисертації.

завідувачу аспірантури та докторантури:

– загальний звіт про проходження практики (результати проходження практики за всіма передбаченими модулями, сітка занять (дати проведення, академічна група, тема, види занять) з елементами самоаналізу проведеної роботи, підписаний завідувачем кафедри (відділення) за місцем проходження практики аспірантом та гарантом ОНП) (додаток З);

– відгук наукового керівника про проходження практики аспірантом;

– витяг з протоколу засідання кафедри, до якої аспірант був направлений для проходження практики або засідання кафедри, циклової комісії тощо у випадку проходження практики в іншому закладі освіти, про затвердження звіту.

Підбиття підсумків проходження практики аспірантами здійснюється на звітній конференції за участю гарантів ОНП та наукових керівників аспірантів, що передбачає захист результатів практики у вигляді презентації та доповіді аспіранта.

До захисту допускаються здобувачі вищої освіти ступеня доктора філософії, які в повному обсязі виконали індивідуальний план практики і надали пакет документів, передбачених Програмою.

Аспіранти, які не виконали індивідуальний план проходження практики, до її захисту не допускаються.

Аспіранти, які не виконали програму практики з поважних причин, що має бути підтверджено документально, направляються на практику повторно у вільний від навчання час.

Аспіранти, які не пройшли науково-педагогічну практику або не виконали програму практики без поважних причин, які отримали негативну характеристику, незадовільну оцінку при захисті звіту, повинні ліквідувати заборгованість з проходження практики в терміни, встановлені кафедрою, за якою вони закріплені.

3. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

З огляду на важливість встановлення рівня практичної підготовленості здобувачів вищої освіти третього рівня до професійної діяльності формою підсумкового контролю з ОК 9 «Педагогічна практика у ЗВО» та ОК 10 «Науково-педагогічна практика» є диференційований залік, що передбачає, крім виставлення оцінки «зараховано» / «не зараховано», оцінювання результатів практики за 100-бальною шкалою на основі другого типу оцінювання, який містить такі складники: стартовий – оцінювання результатів виконання завдань практики; підсумковий – оцінювання науковим керівником наданої звітної документації та захисту результатів практики.

Практика оцінюється відповідно до такого розподілу балів за видами робіт, що підлягають контролю:

Вид роботи	Кількість балів (макс.)	
	Педагогічна практика у ЗВО	Науково-педагогічна практика
Змістовий модуль 1. Навчальна робота	40 балів	20 балів
Змістовий модуль 2. Методична робота	20 балів	20 балів
Змістовий модуль 3. Науково-дослідна робота	20 балів	40 балів
Змістовий модуль 4. Організаційна робота	10 балів	10 балів
Звітна документація та захист практики	10 балів	10 балів
Всього	100 балів	100 балів

Критерії оцінювання результатів практики:

- креативність, активність, ініціативність аспіранта в процесі виконання завдань практики;
- якість, коректність, теоретична ґрунтовність та практична доцільність розроблених методичних матеріалів;

- ґрунтовність репрезентації власного наукового доробку;
- змістовність виступу на конференції;
- дотримання аспірантами етичних правил, правил внутрішнього розпорядку Університету;
- повнота, логічність і досконалість звіту про проходження практики.

Підсумкову оцінку практики виставляє науковий керівник аспіранта на основі представлених звітних матеріалів та виступу аспіранта під час звітної конференції.

Шкала оцінювання

За школою ECTS	За 100- бальною школою ECTS	Значення оцінки за рівнями сформованості ЗК, ФК, ПРН
A	90–100	Високий рівень володіння ЗК, ФК, ПРН
B	82–89	Достатній рівень володіння ЗК, ФК, ПРН
C	74–81	Середньо-достатній рівень володіння ЗК, ФК, ПРН
D	64–73	Середній рівень володіння ЗК, ФК, ПРН
E	60–63	Рівень оволодіння ЗК, ФК, ПРН нижче середнього
FX	35–59	Низький рівень сформованості ЗК, ФК, ПРН
F	1–34	Дуже низький рівень сформованості ЗК, ФК, ПРН

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аносов І. П., Елькін М. В., Головкова М. М., Коробченко А. А. Основи науково-педагогічних досліджень : навч. посіб. Мелітополь : ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2015. 218 с.
2. Артемова Л. Педагогіка і методика вищої школи : навч. посіб. Київ : Кондор, 2008. 272 с.
3. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи : метод посіб. для студ. ВНЗ. Київ, 2003.
4. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям : навч. посіб. Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
5. Гура О. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ, 2005.
6. Клименюк О. В. Виклад та оформлення результатів наукового дослідження. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. 398 с.
7. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Слово, 2009. 240 с.
8. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 486 с.
9. Курлянд З. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 339 с.
10. Курок В. П., Воїтелева Г. О. Наукові дослідження в підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій : навч. посіб. Глухів, 2018. 270 с.
11. Лівінський О. М., Курок О. І., Гридякін В. М., Зінченко В. П. Методологія і методи наукових досліджень : навч. посіб. Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2012. 196 с.
12. Лозова В. І. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. Харків : ОВС, 2010. 480 с.
13. Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. Основи педагогічних досліджень : навч. посіб. Київ, 2010. 219 с.
14. Максименко С. Д. Теорія і практика психолого-педагогічного дослідження. Київ, 1990. 239 с.
15. Педагогіка вищої школи / В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, І. С. Волощук та ін.; за ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенка, В. І. Лугового. Київ : Педагогічна думка. 2009. 256 с.
16. Фіцула М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Академія, 2006.

17. Чепіль М., Дудник Н. Педагогічні технології : навч. посіб. Київ, 2012.

Електронні джерела

1. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с. URL:

http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/2558/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81_%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%94%2008-04%20%281%29.pdf

2. Галевич О., Штогрин І. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. Бібліографічний запис, бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання: метод. рекомендації з впровадження. Львів, 2008. 20 с. Методологія наукової роботи. URL: https://ftfsite.ru/wp-content/files/Library_Standart.pdf

3. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. URL: <http://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2018/%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3%208302%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9.pdf>

4. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 486 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-book-105.html>

5. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах : методичні рекомендації / автори-укладачі: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець; редколегія: В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська, О. М. Бруй; Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; Українська бібліотечна асоціація. Київ : УБА, 2016. 117 с. URL: https://ula.org.ua/images/uba_document/programs/academ_integrety/Academ_4_1_2_red1.pdf

6. Наукова та інноваційна діяльність України. Статистичний збірник. URL:

http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/09/zb_nauka_2017.pdf

7. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с. URL: <https://subject.com.ua/pdf/254.pdf>

8. Педагогічний експеримент : навч.-метод. посіб. / укладач О. Е. Жосан. Кіровоград : Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. 72 с. URL: <https://library.kr.ua/wp-content/elib/zhosan/pedekspnmp.pdf>

9. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ VIII. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

10. Про наукову і науково-технічну діяльність. Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

11. Про освіту. Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. База даних «Законодавство України». ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19>

12. Розширений глосарій термінів та понять. Ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 р.) / МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>

13. Руденко В. М. Математична статистика: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 304 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Rudenko_Volodymyr/Matematychna_statystyka.pdf

14. Фіцула М. М. Педагогіка ПВШ : навч. посіб. для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ : Видавничий центр «Академія», 2002. 530 с. URL: http://odnorobivka.edu.kh.ua/Files/downloads/Fitsula_M_M_-_Pedagogika_Alma-mater_-_2002.pdf

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Головенкін В. П. Педагогіка вищої школи : підручник. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методичні рекомендації до підготовки та проведення лекційного заняття

До основних дидактичних завдань лекції належать:

- первісне ознайомлення з навчальним матеріалом, організація його початкового засвоєння;
- формування основи для подальшого самостійного вивчення й оволодіння знаннями;
- формування в здобувачів освіти наукового світогляду, розвиток у них пізнавальних інтересів.

Типи лекцій

Залежно від поставлених завдань розрізняють такі типи лекцій:

- вступні;
- інформаційні;
- проблемні;
- оглядові;
- настановні;
- підсумкові.

Вступна лекція має на меті ознайомлення студентів з метою та завданнями навчальної дисципліни, її місцем у системі підготовки фахівців і взаємозв'язком з іншими дисциплінами навчального плану, з розподілом навчального часу за видами занять, методичними особливостями вивчення навчальної дисципліни і семестровими індивідуальними завданнями, формами звітності студентів й вимогами до знань і вмінь, критеріями оцінювання рівня засвоєння навчальної дисципліни, з принципом рейтингової системи оцінювання (якщо таку систему запроваджено), а також з основними підручниками і навчальними посібниками.

У *вступній* лекції необхідно не тільки визначити предмет і метод науки, що викладається, але й поставити наукові проблеми, намітити перспективи розвитку цієї науки і вихід її в практичну діяльність, зазначити основні етапи її розвитку, назвати імена вчених, які зробили значний внесок у відповідну галузь знань. Така лекція має дати мотиваційну установку здобувачам освіти до систематичного і глибокого вивчення дисципліни, пов'язавши зміст дисципліни з їхньою майбутньою професійною діяльністю.

Оглядові лекції мають місце наприкінці певного розділу чи всієї навчальної дисципліни. Вони мають розкривати основний зміст усіх теоретичних положень розділу (дисципліни). Оглядова лекція передбачає систематизацію знань на більш високому рівні, загострення уваги студентів на невіршених і суперечливих проблемах. У такій лекції рекомендується виокремити й розглянути особливо складні питання.

Настановні лекції читаються переважно здобувачам освіти заочної форми навчання. Їх завдання – у стислий термін подати загальну структуру змісту навчальної дисципліни, чітко окреслити її завдання для самостійного вивчення, виділити і розглянути найбільш складні питання, дати рекомендації з використання методичної літератури і виконання семестрових завдань з дисципліни.

Класична *інформаційна* лекція історично складалась як засіб передавання готових знань студентам через монологічну форму спілкування викладача зі студентами. За змістом вона становить викладання відомого навчального матеріалу для ознайомлення з ним та запам'ятовування. Традиційна лекція, як правило, є описово-інформаційною, пояснювально-ілюстративною, коли викладач видає готові результати пізнання, а студенти пасивно засвоюють інформацію.

На *проблемних* лекціях процес пізнання студентів наближається до пошукової, дослідницької діяльності, що сприяє:

- ефективному засвоєнню студентами теоретичних знань, розвитку в них теоретичного мислення;
- формуванню пізнавального інтересу до змісту навчальної дисципліни;
- підвищенню професійної мотивації майбутнього фахівця.

Проблемна лекція орієнтована переважно на активне оволодіння не тільки знаннями, але й методами здобування істини, прийомами отримання знань. На проблемній лекції суб'єктивно нове знання вводиться у вигляді ще невіршеної проблеми. Цей дидактичний прийом дозволяє створити в студентів ілюзію відкриття уже відомого в науці. Студент не просто переробляє навчальну інформацію, а емоційно переживає її засвоєння як суб'єктивне відкриття, ще невідомого для себе знання.

Існують різні варіанти реалізації принципу проблемності:

- 1) лектор сам формулює пізнавальну або практичну проблему і сам її вирішує;

2) лектор запрошує аудиторію брати участь у вирішенні проблемної ситуації (досягається більш високий рівень активності студентів, який потребує принципово інших форм діалогу лектора і аудиторії);

3) варіант свідомого підведення аудиторії до самостійного виявлення проблеми, що викликає глибокий інтерес, потребу і готовність узяти участь у пошуку шляхів її вирішення.

Зміст і структура лекції

Зміст лекції, чіткість її структури дозволяють домогтися розуміння навчального матеріалу, гарної організації роботи студентів на лекції.

На *етапі підготовки лекції* потрібно дібрати навчальний матеріал відповідно до теми лекції. Він повинен цілком відповідати робочій навчальній програмі, останнім науковим досягненням у відповідній галузі знань. Матеріал лекції повинен містити доказовий і аргументований розгляд основних, ключових, істотних питань без зайвої деталізації.

При підготовці лекції потрібно насамперед розробити її план з переліком основного змісту і поділом його на окремі питання і підпитання, орієнтовним розрахунком часу, зазначенням необхідних ілюстрацій і дидактичних засобів. Конспект лекції, зазвичай, готують у формі тез. Молодим викладачам рекомендується написання повного тексту лекції, що є серйозною й відповідальною методичною роботою.

Лекція, як правило, повинна складатися з трьох структурних складників, кожен з яких має свої завдання, а саме:

- вступна частина;
- основна частина;
- завершальна частина.

Метою *вступної частини* лекції є організація роботи студентів у наступні дві години, а з психологічної точки зору – заволодіти увагою аудиторії і дати мотиваційну установку. У вступній частині лекції необхідно насамперед повідомити студентам план лекції, строге дотримання якого є обов'язковим. До плану заносяться найменування основних, ключових питань лекції, що згодом можуть бути використані під час складання екзаменаційних білетів. Потім формулюють мету і завдання лекції. Доцільно нагадати студентам питання, розглянуті на попередніх заняттях, пов'язати їх із новим матеріалом, вказати на їх роль, місце і значення для вивчення дисципліни і майбутньої професійної діяльності.

Основна частина лекції відводиться на викладення змісту навчального матеріалу. Розкриття теми відповідно до плану лекції може здійснюватися як на деяких прикладах, фактах, що поступово підводить студентів до

узагальнень і наукових висновків, тобто використовуються як індуктивний, так і дедуктивний методи, що полягає в роз'ясненні загального положення з подальшим показом можливостей його складових на конкретних прикладах. Розгляд кожного питання лекції варто починати з його чіткого формулювання, строго аргументуючи, обґрунтовуючи фактичний матеріал. Бажано викласти різні позиції з окремих питань і чітко визначити свою позицію. Пов'язувати теоретичні питання з практикою, наводити приклади з реальної професійної діяльності й наукової практики. Завершувати розгляд кожного питання бажано конкретними висновками.

У завершальній частині лекції необхідно зробити загальні висновки, дати вказівки студентам щодо виконання самостійної роботи з доопрацювання, розширення і поглиблення матеріалу лекції, щодо підготовки до практичних і семінарських занять за матеріалами лекції; сформулювати тему наступної лекції і відповісти на запитання студентів.

Методичні рекомендації щодо підготовки та проведення практичного заняття

Практичне заняття (грец. *prakticos* – діяльний) – це такий вид навчального заняття, на якому викладач організує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння їх практичного використання шляхом індивідуального виконання студентами спеціально сформульованих завдань.

Воно може проводитися у вигляді: розрахункових робіт, ділової гри, аналітичної роботи, роботи з технічною документацією, самостійної роботи під керівництвом викладача тощо.

Практичні заняття покликані забезпечувати реалізацію дидактичного принципу зв'язку теорії з практикою і орієнтовані на вирішення таких завдань:

- закріплення, поглиблення і конкретизація знань, отриманих на лекціях і в процесі самостійної роботи;
- актуалізація й деталізація знань студентів під час розв'язання конкретних практичних завдань;
- формування вмінь і початкового досвіду, необхідних у майбутній професійній діяльності;
- розвиток пізнавального інтересу, самостійності мислення, творчої активності.

Структурно практичне заняття складається із:

- вступної частини;
- основної частини;
- завершальної частини.

Вступна частина (5–10 хвилин) забезпечує підготовку студентів до виконання завдань на занятті. До неї належать:

- формулювання теми, мети й завдань заняття, обґрунтування його значущості в професійній підготовці студентів;
- виклад теоретичних основ роботи;
- характеристика сутності й особливостей завдань роботи й пояснення методів (способів, прийомів) їх виконання;
- формулювання вимог до результату роботи;
- вказівки із самоконтролю результатів виконання завдань;
- перевірка готовності студентів до виконання завдань.

Зміст *основної частини* цілком визначається метою і завданням відповідного змістового модуля навчальної дисципліни, а саме системою запланованих програмових результатів навчання (з навчальних дисциплін природничо-наукового циклу (вищої математики, фізики) це розв'язування відповідних задач; з професійно орієнтованих навчальних дисциплін (теоретичної механіки, опору матеріалів, електротехніки тощо) це розрахунки, аналіз і синтез схем і систем).

Основна частина передбачає самостійне виконання завдань студентами. Вона може супроводжуватися роз'ясненнями по ходу роботи, усуненням труднощів у процесі виконання роботи, поточним контролем і оцінкою результатів окремих студентів, відповідями на запитання студентів.

У *завершальній частині* (за 5–6 хвилин до кінця заняття) варто підбити підсумки, які передбачають: коротке узагальнення результатів заняття, формулювання змістовних висновків щодо досягнення мети і цілей заняття, оголошення поточних оцінок роботи окремих студентів, конкретні зауваження про роботу деяких, похвалу найбільш активних, відповіді на запитання студентів, надання рекомендацій щодо усунення прогалин у системі знань і вмінь студентів, з поліпшення результатів роботи, зрештою, представлення завдань для самостійної роботи та підготовки до наступного заняття.

План проведення практичного заняття має містити:

а) у *вступній частині*:

- тему, мету і план заняття;
- контрольні запитання з теоретичного матеріалу;

б) в *основній частині*:

- короткий зміст навчальних питань;
- перелік практичних завдань для студентів;
- методи й методичні прийоми, що мають бути застосовані для активізації пізнавальної діяльності студентів;
- способи використання технічних засобів навчання, наочних посібників тощо;

в) у *завершальній частині*:

- час для відповідей на запитання студентів, оцінювання роботи студентів;
- завдання для самостійної роботи;
- тема чергового заняття та завдання для підготовки до нього.

Методичні рекомендації щодо підготовки та проведення семінарського заняття

Семінарське заняття – це такий вид групового навчального заняття, на якому викладач організує дискусію із заздалегідь визначених наукових, навчальних та інших проблем, заохочує здобувачів освіти до активного обговорення підготовлених повідомлень, доповідей тощо.

Основною метою семінарського заняття є забезпечення студентів можливістю практичного використання теоретичних знань в умовах, що моделюють форми діяльності науковців, зокрема її предметний та соціальний контекст. Беручи участь у колективній діяльності, студент засвоює норми компетентних професійних (зокрема теоретичних) дій та норми відносин у професійному співтоваристві.

Завдання викладача:

- організувати наукову дискусію;
- забезпечити розширення знань з певних проблем, пошук нового у вже відомому;
- перенесення знань у нові ситуації та умови тощо.

Семінарські заняття покликані забезпечити розвиток у студентів творчого професійного мислення, пізнавальної мотивації й професійного використання знань у навчальних умовах. Здобувачі освіти мають навчитися виступати в ролі доповідачів й опонентів, оволодіти вміннями постановки та вирішення інтелектуальних проблем і завдань, використовуючи докази та спростування, уміннями аргументованого відстоювання своєї точки зору, демонстрації досягнутого рівня теоретичної підготовки.

Семінарське заняття є досить «вільною» формою навчальних занять, перебіг кожного заняття залежить від багатьох факторів, передусім від самих студентів. Викладач повинен лише ініціювати, «запустити» дискусію, а потім непомітно керувати її перебігом.

З метою якісної підготовки до семінарського заняття викладач повинен:

- уточнити вимоги робочої програми змістового модуля до теми семінарського заняття;
- визначити мету і завдання семінару, дібрати та систематизувати навчальний та інформаційний матеріал до семінару;
- глибоко опанувати проблематику з теми семінарського заняття;
- розробити план семінару;

- підготувати декілька різних варіантів вирішення основних проблем семінару;
  - розробити рекомендації студентам щодо організації самостійної роботи з підготовки до семінарського заняття (вивчення літератури, підготовка індивідуальних і групових доповідей, виступ з окремих питань тощо);
  - підготувати розгорнутий план-конспект проведення семінару.
- План-конспект проведення семінарського заняття має охоплювати:
- план або тези вступного слова (значення теми заняття, мета і завдання семінару, організація роботи семінару);
  - перелік проблем (питань) до обговорення;
  - орієнтовний розрахунок часу на обговорення кожного питання плану семінару;
  - додаткові питання до семінару;
  - організацію роботи студентів на семінарі (місце доповідей у структурі семінару й послідовність їх обговорення; кого зі здобувачів освіти і коли залучити до дискусії тощо);
  - способи використання на семінарі технічних засобів навчання, роздаткового матеріалу;
  - час на підбиття підсумків семінару (оцінка семінару в цілому; оцінка доповідей; аналіз виступів студентів і їх оцінювання; узагальнення найбільш складних питань семінару; висновки з теми; завдання до наступного заняття).

Типи семінарських занять. Сучасна практика пропонує низку типів семінарських занять.

З більшості навчальних дисциплін семінарські заняття доцільно проводити у формі дискусій, які організовуються та керуються викладачем. *Семінар-дискусія* (від лат. *discussio* – розгляд, дослідження) організовується як процес діалогового спілкування студентів, у ході якого відбувається формування досвіду спільної участі в обговоренні та вирішенні теоретичних проблем і теоретико-практичного мислення майбутнього фахівця.

Семінар-дослідження. Учасі в ньому передуює велика індивідуальна робота студентів під керівництвом викладача. У процесі підготовки до семінару-дослідження студент складає бібліографію з теми, вивчає результати теоретичних досліджень та готує доповідь. Результати обговорюються на семінарі або конференції з наочним показом матеріалу, що отримано (схеми, таблиці, графіки тощо).

Проблемний семінар готується викладачем досить ґрунтовно: добираються проблемні питання, спрямовані на активізацію пізнавальної

активності здобувачів освіти. Такий семінар можливий тільки після проходження відповідної теми.

Рекомендується проводити обговорення проблем за такою схемою:

- постановка навчальної проблеми;
- побудова проблемної задачі;
- розумовий пошук (мозковий штурм) і вирішення проблеми;
- обговорення і перевірка рішення.

Науковий семінар, як правило, проводиться з магістрантами з тематики їхніх наукових досліджень. Готуючись до наукового семінару, студент під керівництвом свого наукового керівника має підготувати доповідь та відповідний ілюстративний матеріал.

Методичні рекомендації щодо підготовки та проведення лабораторного заняття

Лабораторні заняття (лат. «labor» – праця, робота) – це вид навчальних занять, на яких студент під керівництвом викладача самостійно проводить натурні або імітаційні експерименти, дослідження з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни, здобуває практичні вміння роботи з лабораторним устаткуванням, оснащенням, комп'ютерною технікою, вимірювальною апаратурою; опановує методику експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі.

Лабораторні заняття проводяться в спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого до умов навчального процесу (лабораторних макетів, установок, комп'ютерів тощо). В окремих випадках, як правило, на старших курсах, лабораторні заняття можуть проводитися в умовах реального професійного середовища (наприклад, на підприємствах, у наукових лабораторіях та ін.).

У теперішній час дедалі частіше, замість проведення натурних досліджень, пропонуються віртуальні (імітаційні) лабораторні роботи. Віртуальність починається там, де комп'ютер заміняє собою реальне устаткування шляхом моделювання досліджуваних процесів.

До переваг віртуальної лабораторної роботи відносять:

- невеликі витрати, оскільки не треба створювати реальної лабораторії;
- програмне забезпечення можуть використовувати багато технічних університетів;
- студенти мають доступ до них з будь-якого місця;
- експертна система може забезпечити методичний супровід проведення роботи.

Виконання лабораторної роботи передбачає кілька етапів:

- підготовку до лабораторного заняття;
- проведення експерименту;
- опрацювання й оформлення результатів (написання звіту та захист).

Підготовчий етап проходить як самостійна робота студента напередодні й передбачає:

- самостійне засвоєння теоретичного матеріалу з теми майбутньої лабораторної роботи;

- з'ясування сутності завдання, тобто ознайомлення із цілями, змістом і засобами майбутніх експериментів та вимірювальними приладами;
- знаходження теоретичного обґрунтування тих явищ і процесів, взаємозв'язків і закономірностей, які лежать в основі експерименту;
- складання плану експерименту;
- підготовку протоколу для внесення результатів експерименту;
- прогнозування результатів.

На *етапі проведення лабораторного дослідження* кожен студент опановує досвід експериментальних досліджень відповідно до складеного ним плану і програми своїх дій щодо вирішення завдань лабораторної роботи, осмислює отримані результати, готує дані для складання завершального звіту про роботу. На цьому етапі викладач повинен організувати активну та цілеспрямовану роботу кожного студента.

Остаточне *опрацювання результатів лабораторних досліджень й оформлення звіту* про виконану роботу здійснюється кожним студентом у позааудиторний час. Вимоги до звіту мають бути визначені в керівництві до лабораторних занять з навчальної дисципліни.

На етапі захисту студент роботи повинен *уміти*:

- пояснювати результати дослідження й робити аргументовані висновки;
- коментувати перебіг дослідження й одержувані експериментальні залежності;
- упевнено розрізняти систематичні й випадкові помилки, оцінювати їх границі;
- оцінювати, наскільки результат дослідження відповідає попередньо прийнятій гіпотезі або теорії, уміти пояснювати можливі причини розходжень.

Основні *розділи інструкцій* до лабораторних робіт і вимоги до їх змісту.

1. *Мета роботи.* Метою лабораторної роботи може бути експериментальна перевірка окремих теоретичних положень, кількісна і якісна оцінка процесів та їх аналіз, дослідження властивостей та характеристик речовин і матеріалів, оптимізація процесів тощо.

Викладач формулює мету лабораторної роботи, виходячи з конкретного завдання, поставленого перед студентами, і з тих умов, у яких вона виконується.

2. *Робоче завдання.* Необхідно чітко визначити, які завдання дослідження повинні бути вирішені під час лабораторної роботи. Мета роботи та робоче завдання повинні показати студенту загальну спрямованість роботи та створити настрій на конкретну підготовку до майбутньої роботи.

3. *Об'єкт дослідження.* У цьому розділі даються характеристики об'єкта, принципово важливі для експерименту, який проводиться.

4. *Завдання на підготовку до лабораторної роботи.* Необхідно дати студентові конкретні рекомендації на повторення теоретичного матеріалу, необхідного для глибокого розуміння суті виконуваних експериментів, підготовки таблиць для запису результатів досліджень. Тут же варто чітко визначити, що повинен знати й уміти студент, приступаючи до виконання лабораторної роботи.

5. *Методика розв'язання експериментального завдання.* Опис методики, який спирається на загальні теоретичні концепції, повинен сприяти повному усвідомленню кожним студентом суті та технології експериментальних досліджень, які проводяться.

6. *Устаткування, прилади та матеріали.* У цьому розділі представлено перелік і коротку характеристику устаткування, приладів, матеріалів, інструментів, які будуть використовуватися при виконанні лабораторної роботи. В опис лабораторної установки (стенда) варто включити схему (рисунок) пристрою та розкрити принцип його дії.

7. *Заходи безпеки.* Оскільки виконання лабораторної роботи пов'язане з використанням приладів, апаратури та різного устаткування, варто викласти загальні для всього циклу лабораторних робіт правила техніки безпеки, а також правила безпеки при виконанні конкретного завдання.

8. *Контрольні запитання та завдання.* У процесі складання запитань для самоперевірки варто акцентувати увагу студента на повторенні тих розділів дисципліни, знання яких дозволить йому глибше зрозуміти зміст майбутньої роботи. Необхідно також внести питання, що стосуються порядку й особливостей проведення лабораторної роботи, дотримання заходів безпеки.

9. *Програма проведення експерименту.* У цьому розділі викладається порядок дій студента при виконанні лабораторної роботи. Найефективніше подання цього розділу – у вигляді технологічної карти. Часто перебіг експерименту поділяється на певну кількість легко здійснюваних кроків. Точне проходження всіх кроків повинне привести до запланованого кінцевого результату.

10. *Опрацювання результатів експерименту.* Результати експерименту, отримані під час лабораторної роботи, слугують базою як для безпосереднього аналізу й узагальнення, так і для подальших розрахунків, що підтверджують правильність тих або інших теоретичних положень.

11. Оформлення звіту та порядок його подання. У цьому розділі зазначаються вимоги до змісту та оформлення звіту. Наголошується на необхідності зробити висновки за результатами роботи.

В окремих випадках (за необхідності) у методичних вказівках можуть бути надані короткі теоретичні відомості.

Методичні рекомендації щодо підготовки та проведення тренінгового заняття

У широкому сенсі *тренінг* (англ. training) – це тренування, засвоєння і відпрацювання будь-яких умінь і навичок.

У сфері освіти та розвитку особистості *тренінг* – це спеціально організований процес навчання, спрямований на розвиток конкретних навичок, умінь, знань або компетентностей, який відрізняється високим ступенем інтенсивності й інтерактивності.

Види тренінгів:

- тренінги з розвитку навичок спілкування;
- тренінги з лідерства;
- тренінги з управління стресом;
- тренінги з вирішення конфліктів;
- тренінги з розвитку самооцінки та саморозуміння;
- тренінги з управління часом;
- мотиваційні тренінги.

Метою тренінгу може бути:

- інформування та набуття учасниками тренінгу нових професійних навичок та вмій;
- опанування нових технологій у професійній сфері;
- зменшення чогось небажаного (проявів поведінки, стилю неефективного спілкування, особливостей реагування тощо);
- зміна погляду на проблему;
- зміна погляду на процес навчання, аби зрозуміти, що він може давати наснагу та задоволення;
- підвищення здатності учасників до позитивного ставлення до себе та життя;
- пошук ефективних шляхів розв'язання поставлених проблем завдяки об'єднанню в тренінговій роботі різних спеціалістів, представників різних відомств, які впливають на розв'язання цих проблем;
- активізація громадськості щодо розв'язання актуальних проблем;
- здобуття альтернативної громадянської освіти.

Тренінг може містити різні форми навчання, включаючи групові та індивідуальні заняття, рольові ігри, дискусії, вправи тощо.

- Тренінгу притаманні певні *атрибути*. До них належать:
- тренінгова група;
  - тренінгове коло;
  - спеціально обладнане приміщення та приладдя для тренінгу (фліпчарт, маркери тощо);
  - ведучий;
  - правила групи;
  - атмосфера взаємодії та спілкування;
  - інтерактивні методи навчання;
  - структура тренінгового заняття;
  - оцінювання ефективності тренінгу.

Структура тренінгового заняття

Структура тренінгового заняття найбільш інформативно представлена в поданих нижче фазах, яких варто дотримуватися в роботі.

1. Фаза знайомства

Мета: знайомство учасників один з одним, з ведучими, а також з метою тренінгу, правилами роботи групи.

Основні елементи першої фази

1	Схвалення вправи	Група пропонує й після схвалення використовує на всіх заняттях
2	Знайомство	Зазвичай тренінг розпочинається зі знайомства. Ведучий буде роботу так, щоб група сама (з мінімальною участю тренера) приходила до того чи іншого рішення.
3	Введення групових норм	Норми поведінки вводити не обов'язково, проте в поведінковому тренінгу вони вводяться майже завжди.
4	Повідомлення про самопочуття	Варто розповісти про своє самопочуття, якщо тренер відчуває, що більшість учасників групи напружена. Є сенс починати з найщирішої людини в групі: вона задає норму щирості, у руслі якої й тривають подальші повідомлення.

5	Повідомлення про очікування	Це не обов'язкова процедура. У деяких ситуаціях можна попросити, щоб усі встали, заплющили очі й кожен уявив собі, що він хоче досягти цього дня.
6	Збирання проблем	Досить важливою процедурою є збирання проблем кожного з учасників групи. Залежно від складу групи і вибору моменту, коли було запропоновано подумати над своїми проблемами, а також форми цієї пропозиції проблеми можуть істотно розрізнятися за видами: виробничі, особисті тощо.

2. Фаза розігрівання

Мета: встановлення сприятливого психологічного клімату в групі, розігрівання.

Ця фаза за часом коротка, не дуже насичена вправами і технікою. Зазвичай рекомендується використати рухові вправи, тілесні контакти, вправи на використання дистанції та безпосередню взаємодію – динамічні вправи, під час яких ведучий стежить за виконанням групових норм, а учасники групи навчаються мови тренінгу.

3. Фаза лабілізації

Мета: формування активного робочого настрою, діагностика психологічної атмосфери в групі. Лабілізація – це переживання особистістю неефективності звичних форм поведінки.

Основні етапи фази лабілізації

Етап	Характеристика
Початковий етап	Стосунки регулюються суто емоційними і суб'єктивними враженнями один про одного. Група поляризується на тих, кому надають перевагу, і тих, кому не надають переваги. Тут працюють усі механізми формування першого враження про людину (значення мають зовнішній вигляд, ступінь привабливості тощо).
Другий етап	Тренер, створюючи ситуацію спілкування, вносить елемент регуляції в групу. Це дозволяє учасникам групи усвідомити своє становище в ній. Емоційна поляризація залишається в силі, але намічається дивергенція (злиття) позицій під впливом групових норм. Тренерські оцінки досить значущі, тому їх використання можливе в крайньому разі: наприклад, можна похвалити, щоб підвищити статус зовсім ізольованого учасника.
Третій етап	Формується нова групова поляризація і створюється певна ієрархія, яку очолюють найбільш успішні учасники. Йде перерозподіл статусів у групі. Таке зміщення ієрархії є хорошим діагностичним моментом. На цьому етапі також відбувається вибух критичності: учасники спостерігають за собою, шукають помилки один в одного, тобто група намагається знайти джерело роздратування, іноді ним

	виявляється тренер. Необхідно, щоб цей процес переріс у груповий катарсис і групову самокритику. Саме роздратування та агресія стають об'єднувальним і стимулювальним механізмом.
Четвертий етап	У членів групи з'являється здатність спокійно вислуховувати критичні зауваження на свою адресу, ґрунтовно уточнювати критику. Зростає розуміння себе й інших людей, відбувається корекція самооцінки. Ця ознака є показником успішності фази і тренінгу в цілому.

4. Фаза навчання

Мета: оволодіння навичками, що допоможуть об'єднати групу, розвинути вміння взаємодіяти в команді, знаходити спільне між учасниками.

5. Завершальна фаза

Мета: Підбиття підсумків, зняття напруження. Тут кожен має можливість говорити про те, як він оцінює себе й інших у процесі роботи групи. Тренер проводить аналіз загальних позитивних досягнень групи і просить зробити те саме кожного члена групи.

Велике значення мають процеси рефлексії. Особлива увага приділяється індивідуальним особливостям поведінки і реакціям кожного учасника групи.

Ефективність тренінгу для кожного члена групи полягає в його готовності приймати як позитивну, так і негативну інформацію про себе.

Фаза характеризується високим об'єднанням групи, виявленням бажання інтеграції з кожним учасником групи.

Крім того, обов'язковим атрибутом завершення тренінгового заняття є ритуал його завершення. Ритуал група пропонує, колективно обговорює й потім приймає рішення ним завершувати кожне тренінгове заняття. Ритуал – своєрідна крапка в тривалому груповому процесі.

Титульний аркуш плану-конспекту заняття

Міністерство освіти і науки України

Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженкафакультет _____
кафедра факультету _____**ПЛАН-КОНСПЕКТ**

лекції з дисципліни _____

на тему: « _____ »,

проведеної в групі _____
(дата, місяць) 20__ рокуСклав (склала)
аспірант (ка) _____ групи
(прізвище, ініціали)

Керівник:

Схема розгорнутого аналізу лекції

Кафедра _____
 Лектор _____
 Навчальна дисципліна _____
 Тема лекції _____

Критерії оцінювання	Зміст критерію
<i>Змістовність лекції</i>	1. Науковий рівень, відповідність новітнім досягненням науки і практики 2. Наявність узагальнень, переконливість 3. Відображення дискусійних питань, постановка наукових проблем 4. Відповідність лекції змісту програми і навчальному плану 5. Виховна роль
<i>Професійна спрямованість</i>	1. Формування професійного світогляду студентів на лекції 2. Розширення соціальної сутності проблемних питань 3. Зв'язок лекційного матеріалу з професійними інтересами підготовки спеціалістів
<i>Методичний рівень</i>	1. Застосування методів і прийомів активізації пізнавальної діяльності студентів 2. Використання елементів зворотного зв'язку 3. Наявність міжпредметних і міжтематичних зв'язків при викладанні лекційного матеріалу
<i>Структура лекції</i>	1. Формулювання мети 2. Наявність плану 3. Наявність літературних джерел 4. Чітка композиційна побудова (вступ, основна частина, закінчення) 5. Логічна послідовність і взаємозв'язок окремих частин лекції 6. Відокремлення кожного питання плану при послідовному викладанні лекції 7. Виділення головних ідей і моментів
<i>Стиль лекції</i>	1. Ясність, чіткість і доступність викладення думок 2. Темп викладення матеріалу 3. Наочність інформації (плакати, таблиці) 4. Оптимальне використання дошки 5. Застосування технічних засобів навчання 6. Наявність мовного контакту з аудиторією
<i>Майстерність лектора</i>	1. Рівень вільного володіння лекційним матеріалом 2. Емоційність, культура мовлення 3. Зовнішній вигляд 4. Поважне і тактовне ставлення до студентів 5. Уміння зняти напруження і втому аудиторії

Схема розгорнутого аналізу практичного (семінарського) заняття

Кафедра _____ Викладач _____

Навчальна дисципліна _____

Тема заняття _____

Критерії оцінювання	Зміст критерію
<i>Змістовність практичного заняття</i>	1. Відповідність теми практичного заняття змісту програми і навчальному плану
	2. Відповідність змісту практичного заняття сучасним проблемам теорії і практики в певній галузі
	3. Рівень досягнення мети практичного заняття
	4. Рівень повноти розкриття тематичних питань
<i>Структура практичного заняття</i>	1. Визначення теми практичного заняття
	2. Визначення мети діяльності
	3. Надання методичних вказівок для самостійного виконання практичного завдання
	4. Надання переліку рекомендованої літератури для поглибленого вивчення окремих питань
	5. Організація процесу навчання студентів
	6. Організація зворотного зв'язку на етапах закріплення певного навчального досвіду
	7. Організація об'єктивного контролю навчальної діяльності студентів у кінці практичного заняття
<i>Методичний рівень</i>	1. Застосування методів і прийомів активізації пізнавальної діяльності студентів
	2. Роз'яснення складних місць навчального матеріалу
	3. Надання наочної інформації і засобів оргтехніки
	4. Наявність елементів управління ходом проведення практичного заняття
	5. Використання елементів зворотного зв'язку на всіх етапах засвоєння навчальної інформації
	6. Наявність методичних вказівок до самостійного виконання практичного завдання
	7. Наявність тестів для самоконтролю знань
<i>Професійна спрямованість</i>	1. Формування професійного світогляду студентів на занятті
	2. Розширення соціальної сутності проблемних питань
	3. Зв'язок практичного матеріалу з професійними інтересами підготовки спеціалістів народного господарства
<i>Майстерність викладача</i>	1. Рівень вільного володіння практичним матеріалом
	2. Уміння заохотити студентів до більш якісної навчальної діяльності
	3. Уміння організувати дискусію та обговорення навчального матеріалу
	4. Культура мовлення
	5. Поважне і тактовне ставлення до студента
	6. Уміння зняти напруження і втому аудиторії

Схема звіту з практики

Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

Звіт

про проходження практики «Педагогічна практика у ЗВО»

аспіранта спеціальності _____

ОНП _____

_____ прізвище, ім'я, по батькові _____,

який проходив практику

_____ з _____ по _____

Науковий керівник

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Завідувач кафедри

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Гарант ОНП

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Змістовий модуль 1. Навчальна робота*Зазначити обсяг виконання з елементами самоаналізу***Сітка проведених занять**

Дата і час проведення	Група	Тема заняття	Вид занять

Змістовий модуль 2. Методична робота*Зазначити обсяг виконання з елементами самоаналізу***Змістовий модуль 3. Науково-дослідна робота***Зазначити обсяг виконання з елементами самоаналізу***Змістовий модуль 4. Організаційна робота***Зазначити обсяг виконання з елементами самоаналізу*

Електронне видання

Наскрізна програма практичної підготовки
здобувачів вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
освітньо-наукової програми «Теорія і методика вищої освіти»
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Підп. до розповсюдження 01.02.2024.

Формат 60x84/16. Умов. друк. арк. 6,74. Зам. № 3452

Видавництво Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка.

41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Києво-Московська, 24,
тел./факс (05444) 2–33–06.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 678 від 19.11.2001.